TARİHİ ARAŞTIRMALAR VE DOKÜMANTASYON MERKEZLERİ KURMA VE GELİŞTİRME VAKFI

KURUCU
Ertuğrul Zekâi ÖKTE

Vakıf Genel Müdürü
Mert BAYAT

Araştırma Merkezleri Genel Koordinatörü
Em. Tümg. Mahmut BOĞUŞLU

İSTANBUL ARAŞTIRMA MERKEZİ
Müdür
Tülây DURAN

Araştırma Grupları
Tarihi Araştırmalar Grubu
Türk Kültür ve Medeniyeti Araştırmalar Grubu
Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Grubu
Siyasi Meseleler Araştırma Grubu
İktisadi Meseleler Araştırma Grubu
Sosyal Meseleler Araştırma Grubu
Jeopolitik ve Stratejik Araştırmalar Grubu
Kültür ve Sanat Araştırma Grubu

Bu Dergi İstanbul Araştırma Merkezi tarafından hazırlanmıştır.

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Ertuğrul Zekâi ÖKTE

Ankara Cad. Ankara Han, 3. Kat 301-303
Sirkeci-İstanbul Tel: 527 29 43

ABONE BEDELLERİ
Yıllık abone (12 Sayı 4800 TL)
Ziraat Bankası İst. Mahmutpaşa Şubesi Hesap No: 316'ya gönderilebilir.

Yabancı Ülkeler abone bedeli
Avrupa ülkeleri: 300 Mark veya 60 Dolar
ABD 100 Dolar, Asya ülkeleri: 50 Dolar
İslâm ülkeleri: 60 Dolar

İLAN BEDELLERİ
Renkli tam sayfa (İç kapak 500.000 TL, orta sayfalar 250.000 TL)
Siyah-Beyaz tam sayfa (İç kapak 300.000 orta sayfalar 150.000 TL)
Yarım sayfalar açıklanan bedellerin yarısı kadardır.

Dizgi: BBA - Bağımsız Basın Ajansı

Baskı: Alaş Matbaası

BELGELERLE TÜRK TARİHİ DERGİSİ
DÜN/BUGÜN/YARIN

AYLIK DERGİ / SAYI 5 / TEMMUZ 1985

İÇİNDEKİLER

2 Tarihin, Türklüğün, Türkiye'nin Meseleleri
Dergi

4 Şubat 1920: Yeni Gelişmeler (I)
Mustafa Kemal (Atatürk)

19 Meclisten Zafere: Mustafa Kemal
Tülây Duran

23 Türk Ocağı (III)
Hasan Ferit (Cansever)

26 Rauf Yekta Bey
Mehmet Aksoy

31 Kâzım Karabekir'in Açtığı Okullar
Nuri Köstüklü

36 1828 Savaşı
General Moltke

41 2. Dünya Savaşı (II)
Yayına Hazırlayan: İbrahim Ulus

45 Komünizm (II)
Doğu Araştırma Merkezi

49 Din Nedir? İrtica Nedir?
Sosyal Meseleleri Araştırma Grubu

55 Ortaçağ Ermeni Kaynakları
Prof. Dr. Mehlika Aktok Kaşgarlı

58 Fransız Dışişleri Bakanlığı Belgeleriyle Ermeni Meselesi
Siyasi Meseleleri Araştırma Grubu

61 V. Beş Yıllık Kalkınma Planı
Prof. Dr. Demir Demirgil

66 Harp ve Sulh (III)
Mert Bayat

73 Psikolojik Harekât
Ergun Özgen

76 Dizin

ÖN VE ARKA KAPAK:
Osmanlı dokuma sanatından iki kaftan

Rauf Yekta Bey

Mehmet Aksoy

Güzel san'atların en önemli bölümlerinden biri olduğu herkes tarafından kabul edilen mûsikî, Türkler arasında, bütün tarih boyunca, lâyık olduğu ilgiyi görmüştür. İnsanlığın tarihiyle birlikte başlayan ve insan dehasının en güzel eseri olan bu san'at dalına Türkleri bîgâne sanmak veya kılmak, tarih içinde bir Türk medeniyetinin varlığını inkâr etmek demektir. Fakat bu yanlış düşünceye zaman zaman cesaret edenler maalesef olmuştur. Bunun sebebini dünyaya kendimizi gereği gibi tanıtamayışımızda aramalıdır. Bu takdim işini iyi yapabilmek için de kendimizi mutlaka herkesten çok daha iyi tanımak zorundayız. Aksi halde hakkımızda herkes, her konuda, istediğini söyler ve yazar, bize de oturup susmak kalır.

Mûsikî alanında bu durumun en büyük sıkıntısı günümüzde ve son iki asır içinde çekilmiştir. Bunun ızdırabını yaşayanlardan, on dokuzuncu asırda doğmuş üç büyük isim, Türkiye ve dünya çapında şanlı ve haklı bir mücadeleye gönül bağlamışlardır ki, bunlar Dr. Suphi Ezgi (1869-1962), Rauf Yektâ Bey (1871-1935) ve Hüseyin Sadettin Arel (1880-1955) beylerdir.

Bu üç değerli şahsiyetin "Türk Mûsikîsi" yolunda başlattıkları seferberliğin, günümüzde, ideal bir şekilde sürdürüldüğü söylenemez. Yalnız, bunların ne kadar haklı ve sağlam bir yola koyulduklarını son 50-60 senelik kısacık yakın tarihimiz bile göstermiştir.

Şimdi ise karşımıza daha başka ve çok üzücü bir mesele çıkıyor: Günümüzün genç okuyucusu, bunların eserlerini okuyamıyor; okuyanların birçoğu da anlıyamıyor. Böyle olduğu için de, her gayret birbirine bağlanıp gidecekken, her yola çıkan sıfırdan başlamak zorunda kalıyor. Bu durum, nesil farkının ortaya koyduğu açıklıktan ötede, kültür değişimi saplantısının yanlış hesabına dayanan tabiî neticedir. Bunun zararı bizim kültürümüze, ızdırabı ise günümüzdeki ve geleceğimizdeki nesillere ait olacaktır. Vebali-

ne gelince; galiba o, hiç kimsenin olmayacak!

Aslında Türk Mûsikîsi, geniş anlamıyla, devletin himayesindeki bir mektebin çatısı altına alınmazsa, çok yetim ve ancak ferdî gayretleri mecburi kılacaktır. Vakıa onu sînesinden çıkarıp gönlüyle yücelten bu millet, hiçbir zaman sokağa bırakılmasına rıza göstermez... Ama ona, devletinin de sahip çıkması gerekir. Hem o, devletin temel direği olabilecek büyüklüğünü taşıdığı gibi; onun şanına noksanlık değil, bilâkis şan ve şeref kazandıracaktır. Umarız ki, bunu idrak etmesi gereken zihinlerin üzerindeki sis perdesi artık dağılsın...

Yukarıda adı geçen üç kişiden Rauf Yektâ Bey, birçok özellikleri bakımından, günümüzdeki Türk Mûsikîsi ilminin öncüsü sayılır[1]. Fakat onun bütün çalışmaları ve eserleri, henüz bir araya derlenip toparlanarak yayınlanmış değildir. Böyle bir külliyatın meydana getirilmesinin ne gibi faydalar sağlıyacağı ortadadır. Geleceğin bize Rauf Yektâ Bey'i yeniden kazandıracağını umarız.

Rauf Yektâ Bey'in Hayatı

Rauf Yektâ Bey, 27 Mart 1871'de İstanbul'da doğdu. Aksaray'daki Mahmudiye Rüşdiyesi'ni birincilikle bitirdikten sonra, 1884 tarihinde, Dîvân-ı Hümâyûn Kalemi'ne devam etmeye başladı[2]. Lisan Mektebi[3]ne de dört yıl giden Rauf Yektâ Bey, buradan da birincilikle mezun olmuş ve diploma almıştır.

Asıl adı Mehmet Rauf olan rahmetli, "Yektâ" mahlasını sonradan almış ve devamlı kullanmıştır.

Fransız, Arap ve Fars dilleriyle birlikte Türk tasavvufunu da öğrenen Rauf Yektâ Bey, fizikteki ses ve akustik bilgilerini, ünlü profesör Sâlih Zeki Bey (1864-1921)den almıştır.

İlk mûsikî derslerini Galata Mevlevîhânesi Şeyhi Atâullah Efendi (1842-1910) ve Yenikapı Mevlevîhanesi Şeyhi Celâleddin Efendi (1849-1907)den alarak ilerletmiştir. Rauf Yektâ Bey'in ney öğretmenleri, Yenikapı Mevlevîhânesi Neyzenbaşısı Cemal Efendi ve Neyzen Aziz Dede'dir. Esas sözlü mûsikî hocaları ise Hâfız Mehmed Zekâî Dede Efendi (1825-1897) ve Bolâhenk Nûri Bey (?-1909)dir.

Rauf Yektâ Bey,1922 yılında, Dîvân-ı Hümâyûn Beylikçi Muâvinliği'nden emekliye ayrılmış[4]. Ondan sonra, Dârü'l-elhân'da Türk Mûsikîsi ve Tarihi öğretmenliğine tayin ediliyor. 1926 yılından ölümüne kadar da, İstanbul Belediyesi Konservatuarı'nda kurulan, "Tarihî Türk Mûsikîsi Eserlerini Tesbit ve Tasnif Heyeti" başkanlığında bulundu.

8 Ocak 1935 tarihinde Hakk'ın rahmetine kavuşan Rauf Yektâ Bey'in kabri, Üsküdar'ın Nakkaştepe mezarlığındadır.

Hayatını Türk Mûsikîsine vakfeden Rauf Yektâ Bey, titiz ve oldukça verimli çalışmaları sayesinde, İstanbul Belediyesi Konservatuarı'nın kütüphânesine çok değerli eserler kazandırmıştır. Millî mûsikîmizin bu kıymetli araştırıcısının şöhretini dünya çapına taşıran, Paris Konservatuarınca çıkarılan ve Albert Lavignac'ın başkanlığında hazırlanan Encylopédie de la Musique'teki 119 sayfalık Türk Mûsikîsi monografisi[5] ile yine Paris'te Jules Combarieux tarafından çıkarılan "Revue Musical" mecmuasında yazdığı makalelerdir.

Ayrıca ülkemizde, 1889 yılından itibaren, "İkdam", "Şehbâl", "Yeni Mecmua", "Hâle", "Nota" gibi dergi ve gazetelerde mûsikî ile ilgili sayısız makaleler yayınlamıştır. Esâtiz-i Elhân serisinde hazırladığı üç eser[6], mûsikî tarihimizde henüz aşılamamıştır. Bundan başka, Şark Mûsikîsi tarihi ve Türk Mûsikî Nazariyâtı gibi kıymetli eserler, sağlığında çıkmaya başladığı halde, maalesef birçok imkânsızlıklardan dolayı, yarım kalmışlardır.

Bütün bunların dışında; "İstanbul Belediyesi Konservatuarı'nca ancak yüz seksen tanesi neşredilebilmiş olan dindışı Klâsik Türk Mûsikîsi eserlerinin, Rauf Yektâ Bey tarafından Heyet'e sunulmak üzere yazılıp hazırlanmış bulunan (181) numaradan (263) numaraya kadar olanları, aziz üstâdın kitapları ile birlikte, hâlen bu satırların yazarında bulunmaktadır[7].

Aynı zamanda iyi bir edîp olduğu belirtilen Rauf Yektâ Bey, mûsikîmize, değişik tür ve formlarda, 50 kadar eseri bizzat armağan etmiştir. Bunların arasında yegâh âyîn, tâhirbûselik kâr, peşrev ve saz semaileri, besteler, ağır semailer ve şarkılarla ilâhî, tekbîr, marş ve fantezi gibi eserler bulunmaktadır.

Faal mûsikî hayatı arasında, 24 yaşındayken yaptığı Halep seyahatı ve 1932 yılında Mesud Cemil Bey ile yaptığı Kahire Şark Mûsikîsi Kongresi seyahati de belirtilebilir.

Yenikapı Mevlevîhânesi'nin son Neyzenbaşısı[8] olduğu bildirilen Rauf Yektâ Bey'in pek temiz huylu, ince ruhlu, gayet terbiyeli, fakat ilmî münakaşalarda bi· ·titiz ve şiddetli[9] bir insan olduğu söyleniyor.

Rauf Yektâ Bey'in husûsî hayatını böylece noktalayalım ve yukarıda işaret ettiğimiz resmî hayatına geçelim. Arşiv kaynaklarından elde ettiğimiz ve fotokopisini sunduğumuz bu sicil kaydı, onun hayatının, doğumundan 5 Eylül 1909 tarihine kadar olan kesimini ihtiva etmektedir.

Mehmet Rauf Yektâ Bey'in sicil kaydı

Genelkurmay Başkanlığı'nın veya o zamanki adıyla Seraskerlik yahut Harbiye Nâzırlığı'nın Özel Kalem Müdürlüğü'nde Birinci Mümeyyiz ünvanıyla çalışmış olan rahmetli Ahmed (Ârif)[11] Bey'in oğludur.

27 Mart 1871'de İstanbul'da doğmuştur.

İlk öğrenimini çeşitli ilkokullarda gördükten sonra Mahmudiye Ortaokulu'nu bitirdi. Lisan Mektebi[12]'ndeki derslere de devam eden Mehmet Rauf Yektâ Bey, orayı da tamamlayarak, iki tane diplomanın sahibi olmuştur. Arapça ve farsçayı anladığı gibi, fransızcayı da konuşup yazabiliyordu.

Rauf Yekta Beyin sicil kaydı.

6 Ağustos 1884 tarihinde babasından intikal eden 12.500 kuruş karşılıklı zeametle Divân-ı Hümâyûn Kalemi'ne girdi. 1885'in Nisan veya Mayısında Kayıt İşleri odası'na geçti. 12 Temmuz 1885'te de 60 kuruşluk maaşa kavuştu. 13 Aralık 1885 tarihinde 40 kuruş, 13 Ocak 1887 ve 28 Nisan 1889 tarihlerinde de 30'ar kuruş, 23 Mayıs 1890 ve 13 Mart 1891 ve 5 Ekim 1891 tarihlerinde 25'er kuruş, 23 Aralık 1891 tarihinde 35 kuruş, 15 Ocak 1892 tarihinde 25 kuruş, 13 Şubat 1892 tarihinde de 20 kuruş zam yapılarak maaşı 315 kuruşa çıkartılmıştır.

Biyografisinde yazılı ifadenin doğruluğu ve maaş miktarıyla aldığı zamların tarihlerinin Kalem'deki kayıtlara uygunluğu, Dîvân-ı Hümâyûn Başkâtipliği'nin bilgilerine dayanılarak, Divân-ı Hümâyûn Beylikçisi tarafından onaylanmıştır. 7 Kasım 1893.

Mehmet Rauf Yektâ Bey'in maaşının 28 Temmuz 1892 tarihinde 340 kuruşa ve 30 Nisan 1894 tarihinde 390 kuruşa çıkartıldığı Dîvân-ı Hümâyûn Kalemi'nin 30 Ekim 1899 tarihli yazısında gösterilmiştir. Mehmed Rauf Yektâ Bey'in görevindeki sebat ve gayretine dayanılarak 13 Mart 1895 tarihinde kendisine üçüncü dereceden rütbe verilmiştir. Maaşı 7 Mayıs 1895'te 440 kuruşa, 14 Haziran 1897'de 500 kuruşu çıkartılmıştır. 29 Kasım 1897 tarihinde, aynı kadroyla, Dîvân-ı Hümâyûn Kalemi Başmüsevvidliği'ne yükseltildiği, bahsedilen resmi kayıtta yazılıdır.

Mehmed Rauf Yektâ Bey, güzel çalışmaları görüldüğü için, 28 Aralık 1897'de terfi ettirilerek ken-

disine ikinci dereceden, ikinci sınıf rütbesi verilmiştir. Maaşı da 13 Eylül 1898'de 550 kuruşa, 28 Aralık 1898'de 600 kuruşa ve 31 Ekim 1899'da 640 kuruşa çıkartılmıştır.

Mehmed Rauf Yektâ Bey, kendisine verilen görevleri başarıyla yerine getirdiği için, 8 Ocak 1899 tarihinde dördüncü rütbeden bir Osmanlı nişanıyla taltif edilmiştir.

6 Ocak 1903'te dördüncü rütbeden Mecidî nişanı verilmiştir. Maaşı da, 24 Nisan 1903'te 700 kuruşa, 18 Ocak 1904'te 740 kuruşa, 23 Ekim 1904'te 780 kuruşa, 14 Mart 1905'te 800 kuruşa, 15 Nisan 1905'te 850 kuruşa, 14 Haziran 1905'te 900 kuruşa, 28 Ağustos 1905'te 1000 kuruşa ve 5 Nisan 1906'da 1050 kuruş olmuştur.

Mehmet Rauf Yektâ Bey'e, memuriyet hayatındaki görevlerinde gösterdiği yüksek başarılarına ve güzel gayretlerine dayanılarak, 3 Mayıs 1906 tarihinde terfi ettirilmiş; kendisine ikinci dereceden mütemâyiz sınıfı rütbesi verilmiştir.

Mehmed Rauf Yektâ Bey'in maaşı, 29 Nisan 1907'de 1100 kuruşa çıkartılmış. 5 Şubat 1908 tarihinde de 1350 kuruş maaşla aynı kalemin Başkâtip Muâvinliği'ne yükseltildi. 30 Temmuz 1908'de maaşı 1400 kuruşa, 14 Kasım 1908'de de, elindeki zeametin maaşa çevrilmesiyle, bu maaş 1733 kuruşa çıkartılmıştır. 5 Eylül 1909 tarihinde yapılan kısıtlamada, 2000 kuruş maaşla, adıgeçen kalemin Mümeyyizliğine yükseltildiği, bahsedilen resmi kayıtta açıklanmıştır.

(1) Sürelsan, İsmal Baha; 35'inci ölüm yılı münasebetiyle Rauf Yektâ Bey, Mûsikî ve Nota mecmuası, cilt 1, sayı 3, sayfa 4-5.
(2) Sürelsan, İsmail Baha; Otuz yedinci ölüm yıldönümü münasebetiyle Rauf Yektâ Bey, Mûsikî ve Nota mecmuası, cilt III, sayı 27, sayfa 20-21.
(3) İlk defa 1864'te açılan Lisan Mektebi, daha sonra, 1882 tarihinde, ikinci bir öğretim hamlesine girişmiştir. Fakat bunun da, 8-10 yıllık bir faaliyet devresinden sonra, işlemez hale geldiğini görüyoruz (Bkz. Işıksal, Cavide; Türkiye'de Açılan İlk Yabancı Dil okulları, Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, cilt II, sayı 8, sayfa 29-31).
(4) Başka kayıtlara göre bu tarih 1923'tür. (Bkz. İbrahim Alâettin; Meşhur Adamlar Hayatları-Eserleri, İstanbul 1933/1936, cilt IV, sayfa: 1318-1319 ve Öztuna, Yılmaz; Türk Bestecileri Ansiklopedisi, Hayat Neşriyat A.Ş. İstanbul, sayfa 152).
(5) Encyclopédie de la Musique, Paris 1921, cilt V, sayfa 2945-3064.
(6) Bu seride ancak üç kişinin kitapçıkları neşredilebilmiştir: 1. Hoca Zekâî Dede Efendi, Mahmud Bey Matbaası, İstanbul 1318; 2. Hoca Abdülkadir Merâgî, Feridiye Matbaası, İstanbul 1318; 3. Dede Efendi, Evkaf-ı İslâmiyye Matbaası, İstanbul 1340 (1924).
(7) Bkz. 2 numaralı dip notundaki makale.
(8) Bkz. Meydan-Larousse, cilt X, sayfa 476.
(9) İbrahim Alâettin; Meşhur Adamlar Hayatları-Eserleri, İstanbul, 1933/1936, cilt IV, sayfa: 1318-1319.
(10) Başbakanlık Arşiv Genel Müdürlüğü, Memûrîn Sicil Defterleri, No: 46, sayfa 285.
(11) Bu "Ârif" kelimesi, belgenin orijinalinde de görüldüğü gibi, sonradan yapıldığı anlaşılan bir çıkmayla yazılmıştır.
(12) Bkz. 3 numaralı dip notu.

Kökler

Rauf Yektâ Bey

"Rauf Yektâ Bey'in 1915 Temmuz - Ağustos ayında Millî Tetebbular Mecmuası Cilt I, s. 457-463'te yayınlanan makalesi"

Türk mûsikisinin tarihini yazmak maksadıyla hayli zamandan beri sürüp gelen araştırmalarım sırasında değişik kitaplardan toplayabildiğim bilgilerin yazılı olduğu defteri daha sonraları gözden geçirirken Alman müzisyenlerinden "Kizevetter" tarafından 1842 yılında yayımlanan "Arapların Mûsikîsi" (1) adlı kitabın tarihle ilgili bölümünde rastlıyarak aldığım ve altına bir takım tenkitler eklemiş olduğum fıkra dikkatimi çekti.

Kizevetter, Türklerin mûsikî istidadını ve kabiliyetini inkâr ediyor. Bundan başka, bir haksız iddia olarak, idareleri altına aldıkları ülkelerde buldukları mûsikîyi de batırdıklarını söylüyor. Yazarın bu parçasının ihtiva ettiği şeyleri reddetmek için o zaman yürüttüğüm fikirlerin bugün yetersiz olduğuna hükmederek biraz daha genişletmek ve belgelerle güçlendirmek istedim. Bu düşüncenin etkisiyle eski mûsikî kitaplarımızda yaptığım araştırmalar sonunda birtakım yeni belgeler daha buldum.

Türklerin, güzel sanatlardan birisi olan mûsikîde de-nasılsa yanlış olarak genelleşmiş ve kabul edilmiş olan kanaatin tersine ilme ve fenne dayanan bir geçmişe sahip olduklarını ispat etmesi bakımından önemli olan bu belgeleri, "Millî Tetebbular Mecmûası" okuyucuları tarafından zevkle takip edileceği ümidiyle yazıp sunmaya girişiyorum. Bununla beraber, Türkolojiyle ilgili meselelerle uğraşan muhterem kimselerden şurasını özellikle rica edeceğim: Bu konular hakkında daha çok bilgileri olanlar, bildiklerini bu sayfalara yazmak lûtfunda bulunsunlar. Ta ki, Türk mûsikîsi tarihinin aydınlatılması gerekli yanları birer birer açıklığa kavuşarak, pek zor bir iş olan mûzikî tarihimizin yazılması mümkün olduğu kadar kolaylaşsın.

Konuya girmeden önce Kizevetter'in yukarıda yer alan haksız iddiasını ne münasebetle söylediğini özetliyerek buracığa alıverelim. Kizevetter, Arapların mûsikîsine dair adıgeçen inceleme kitabının baş tarafına eklediği tarihî girişte, islâmın başlarında ilk mûsikî nazariyecilerinin ancak hicrî ikinci yüzyılda Araplardan çıktığını söylüyor. Bundan sonra, hicretin beşinci yüzyılı sonuna kadar geçen zamanda yetişen mûsikî âlimleri içinde İranlılardan kimse olmayıp hemen hepsinin Arap olduğunu; buna sebep olarak da, İran'ın Arap hâkimiyeti altında kaldığı müddetçe Arapların her konuda İranlılar üzerinde etkili olmaktan geri kalmadıkları gibi, mûsikî yönünden de aynı etkinin süreceğinin olağan görülmek gerektiğini gösteriyor. İranlılar arasında böyle uzun süre mûsikî nazariyecilerinin çıkmamasını İran'ın Arap idaresi altına girmesine bağlayan Kizevetter, bu durumu, Araplardan sonra ülkenin Türkler tarafından işgal edilmesine yoruyor ve diyor ki;

"İranlı mûsikî nazariyecilerinin ortaya çıkmasının gecikmesi, İran'ın, milâdî on birinci yüzyıl ortalarında, Türkler tarafından alınmasından ileri gelmiştir. Çünkü Türkler ilme, fenne.... hâsılı müzelere (Muses) bağlı bütün sanat ve marifet dallarına düşman bir kavimdir. Milâdın on üçüncü asrında Moğolların İran'ı istilası bu duraklamaya son vermiş. Moğol hükümdarlarının, hele Timurlenk ile çocuklarının ve torunlarının saltanatları zamanında her türlü ilimlere ve fenlere ve o cümleden olarak mûsikî ilmine ait ciddî ve âlimâne eserler yazan kimseler yetişmiştir."